

בגדר תוספת שבת

רב דניאל שטיין

א. גמ' יומא (פא.-פא:) - ועניתם את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו, יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה, תלמוד לומר וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה וכו'. ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, יכול יתחיל ויתענה בתשעה תלמוד לומר בערב, אי בערב יכול משתחשך תלמוד לומר בתשעה, הא כיצד, מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר מערב עד ערב, ואין לי אלא יום הכפורים שבתות מניין תלמוד לומר תשבתו, אין לי אלא שבתות, ימים טובים מנין, תלמוד לומר שבתכם, הא כיצד, כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש.

ב. רמב"ם (פ"א שביתת עשור ה"ו) - וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב, כלומר התחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי, וכן ביציאה שוהה בעינו מעט מליילי אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם. [מגיד משנה (שם) - מדברי רבינו נראה שאין תוספת דבר תורה אלא בעינו אבל לא בעשיית מלאכה לא ביוה"כ ולא בשבתות וזהו שכתב מתחיל לצום ולהתענות וזהו שלא נזכר בדבריו בהלכות שבת תוספת כלל מן התורה].

ג. גמ' ברכות (כז:) - רב צלי של שבת בערב שבת, אומר קדושה על הכוס, או אינו אומר קדושה על הכוס, תא שמע דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, והלכתא כוותיה. [תלמיד רבינו יונה (יח: בדי הרי"ף) - רב צלי של שבת בערב שבת, כלומר היה מתפלל קודם שקיעת החמה ולאחר יציאת הכוכבים היה קורא ק"ש בעונתה ואע"פ שלא היה סומך גאולה לתפילה כיון שהיה מתכוין למצוה לקבל שבת מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקודש לא חיישינן להכי, וזהו מפלג המנחה ואילך דמשם ואילך יכול אדם לקבל השבת בתפילתו אבל קודם לכן לא].

ד. גמ' פסחים (צט:) - ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. [תוס' (שם) ד"ה עד - ואומר הר"י מקורב"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך כדנתיא בתוספתא הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מצוי אכיל להו מבעוד יום כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף כז:): מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום וכו' ורבינו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטרך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים].

ה. שו"ע (סי' רס"ז סע' ב') - מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד. [משנ"ב (ס"ק ג') - משמע מדברי המ"א דאפילו הנהיגין להתפלל מעריב בזמנה מותרים להתפלל כליל שבת מבע"י ובלבד שיהיה מפלג המנחה ואילך דכיון דמצותה להוסיף מחול על הקודש וכבר קבל שבת עליו יכול לסמוך על דעת הסוברים דהוי כלילה לענין תפלה אך הנהיג כן יזהר עכ"פ בע"ש להתפלל מנחה קודם פלג המנחה כדי שלא יהיה תרתי דסתרי אהדי וי"א דבצבור יש להקל להתפלל מעריב מבע"י אף אם התפלל מנחה אחר פלג המנחה ונ"ל שאין לסמוך על זה רק כשהוא מתפלל מעריב עכ"פ בבין השמשות ובשעת הדחק אבל לא כשהוא עדיין ודאי יום וק"ש יחזור ויקרא כשהוא ודאי לילה]. [משנ"ב (ס"ק ה') - הטעם דכיון דקבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד ויכול לגמור סעודתו מבע"י ויש חולקין וסוברים שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה וטעמם וכו' בעינן שיקיים אותם ביום שבת עצמו ולכתלה נכון לחוש לדבריהם].

ו. מדרשה רבה (בראשית פ"א י' אות ט') - אר"ש בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא שעותיו, הוא מוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו, נכנס בו כחוט השערה.

ז. ט"ז (סי' תצ"ד) - מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות.

ח. קרבן נתנאל (פסחים פ"א סי' ב') - מכאן ראייה דלא כמג"א בסי' תצ"ד דבליל שבועות אין מקדשין על היין עד צאה"כ דכתיב תמימות תהינה.

ט. ט"ז (סי' תרס"ח) - כתב מהרש"ל בתשובה סי' ס"ח שראה הג"ה בשם מהר"ר טעביל שלא היה אוכל בכניסת יום שמנ"ע עד הלילה דא"כ הי' צריך לברך לישב בסוכה כיון דעדיין יום הוא כו' ואין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקדש א"כ עבר היום זה אינו וכו' אלו דברי הרב רש"ל. ואף שאין משיבין הארי לאחר מותו וק"ו בשועל כמוני מ"מ אחוה דעתי שדברי הרב מאד תמוהין ואין הדעת של ע"ד סובלן דלמה גזר תענית בחנם משעת כניסת שמנ"ע שהוא מבע"י וכו' דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צווי תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוא כמו בלילה ומחר ממש.

י. תוס' ביצה (ל) ד"ה דהא - משמע דיש שיעור לתוספת יוה"כ מדהצריך להפסיק מבעוד יום דהא ודאי לא היו אוכלים ממש עד חשכה דעבדי איסורא מדאורייתא ואע"כ קאמר מוטב שיהיו ישראל שוגגין ואל יהיו מזידין ובפי' התוספת לא הוברר השעור ולכך יש ליהזר ולהפסיק מבע"י.

יא. שלטי הגיבורים יומא (ב: בדפי הרי"ף אות ג') - שצריך להוסיף מחול על הקודש בין באיסור אכילה ובין בעשיית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בין השמשות וכו' ומהו התוספת שיזהר מן הספק ולא יעשה מלאכה בין השמשות אלא מתחיל שביתתו מבעו"י.

יב. משנ"ב (סי' ק"ח ס"ק כ"ה) - אך אם עדיין היום גדול אלא שקיבל שבת במזמור שיר וגו' או בברכו ולא התפלל עדיין מנחה דמבואר לקמן בסימן רס"ג סט"ו דיתפלל ערבית שתים לכתחילה צריך להתפלל שתים של שבת והראשונה לשם ערבית והשניה לשם תשלומי מנחה.

יג. פרי מגדים (סי' רס"ג א"א ס"ק כ"ח) - דיחיד נגרר אחר הרוב לענין מלאכה אבל תפילה כל שלא ענה עמהם ברכו מתפלל חוץ לביהכנ"ס מנחה של חול וה"ה בעזרה מתפלל של חול.

יד. גמ' ברכות (כו.-כוז.) - תפלת המנחה עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה, תפילת הערב אין לה קבע. אמר רב חסדא נחזי אנן, מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום שמע מינה הלכה כרבי יהודה, אדרבה, מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא, שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר עבד, ודעבד כמר עבד. [רבינו יונה (שם) - אפ"ה אין לו לאדם לעשות בענין שיהיו מנהגותיו סותרין זה את זה שאם יתפלל מנחה לפעמים מפלג המנחה ואילך כרבנן ולפעמים יתפלל ערבית באותו זמן קודם שקיעת החמה כר' יהודה נמצאו דבריו סותרים זה את זה, שפעמים דן אותו יום ופעמים דן אותו לילה אלא יעשה כל כמו רבנן שיתפלל מנחה עד שקיעת החמה ותפילת ערבית אח"כ או כמו ר' יהודה שיתפלל תפילת המנחה לעולם עד פלג המנחה בלבד, ויתפלל ערבית אח"כ כל זמן שירצה ואפילו קודם שקיעת החמה, ועכשיו שמנהגינו להתפלל תפלת מנחה אחר פלג המנחה כרבנן אין לנו להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה כר' יהודה אלא לעשות הכל כרבנן]. [ח' המאירי (שם) - ואיני נסכם לדעת זה כלל אלא ביום אחד אין ראוי להתפלל בו מנחה וערבית אבל יום ליום אין לחוש כלל ואין כאן תרתי דסתרין].

טו. שו"ע (סי' רל"ג סע' א') - והוא שיעשה לעולם כחד מינייהו, שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה, שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה, ואם עושה כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה, צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה, ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה עד הלילה, אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה, ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה, יצא, ובשעת הדחק, יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה. [משנ"ב (ס"ק י"א) - ומ"מ אין להקל בזה רק אם עכ"פ באותו היום התפלל מנחה קודם פלג אבל אם באותו היום גופא התפלל מנחה אחר פלג שוב אסור לו להתפלל ערבית קודם הלילה דהוי תרתי דסתרין באותו יום גופא וכ"ז אם מתפלל ביחיד אבל צבור שהתפללו מנחה וכשילכו לביתם יהיה טורח לקבצם שנית לתפלת ערב ויתבטל תפלת הצבור לגמרי הקילו האחרונים שמותר להתפלל ערבית סמוך למנחה].

טז. שו"ע (סי' רל"ה סע' א') - ואם הצבור מקדימים לקרות ק"ש מבעוד יום, יקרא עמהם קריאת שמע וברכותיה ויתפלל עמהם, וכשיגיע זמן, קורא קריאת שמע בלא ברכות. [בה"ל (שם) - ובמעשה רב אות ס"ה כתב דמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחיד אם א"א לו לאסוף עשרה בזמן ק"ש ואף בשבת דעתו שם שיתפלל בזמנה דוקא].

יז. רמ"א (סי' שס"ג סע' י') - והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה, אם לא שהתנה תחלה, ואפילו תנאי בלב סגי אבל שאר בני הבית מותרין במלאכה עד ברכו.

יח. שו"ע (סי' שס"ג סע' י"ב) - אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם על כרחם. [משנ"ב (ס"ק נ') - בעיר שיש בה בתי כנסיות הרבה אין אחת נמשכת אחר חברתה].